

Kresťanstvo a zjednotená Európa

Teologické, politické a ekumenické vízie

Maxa J. Metzgera (1887–1944)*

Lubomír Žák

Myšlienka zjednotenej, mierovej a prosperujúcej Európy bola vo svojej modernej verzii formulovaná niektorými významnými európskymi intelektuálmi už v období 19. storočia, ale zaujala a začala byť rozvíjaná ako konkrétny politický projekt až po skončení druhej svetovej vojny. Medzi priekopníkov povojnového úsilia o realizáciu tohto náročného zámeru patrili osobnosti rôznych politických nasmerovaní, pričom išlo nielen o profesionálnych politikov, ale aj o vedcov, právnikov či ekonómov. Podiel každého z nich na spoločnom diele je síce len ťažko kvantifikovateľný, vie sa však, že niektorí z nich sa odovzdali ideálu zjednotenia Európy takpovediac telom a dušou, zasvätiac mu svoju celoživotnú prácu. Mená týchto mužov a žien sú nám dnes dobre známe. Už menej poznanou, dokonca u mnohých nepoznanou skutočnosťou je, že niektorí Európania urobili pre „európsku ideu“ viac než ktokoľvek iný: priniesli totiž obeť vlastného života. Jedným z nich je Max J. Metzger.

Tento nemecký pacifista, ekumenista, teológ a katolícky kňaz sa narodil v bádensko-württemberskej obci Schopfheim, ako prvé zo štyroch detí učiteľa literatúry a latinčiny na reálnej škole. Vyrastal v sociálnom a kultúrnom prostredí poznačenom napätými vzťahmi medzi evanjelickou väčšinou a katolíckou menšinou. Po štúdiách na Teologickej fakulte vo Freiburgu im Breisgau sa zapísal na Katolícku univerzitu vo švajčiarskom Fribourgu, kde napísal a, v roku 1910, obhájil doktorskú prácu z liturgiky,¹ následne vyhlásenú za najlepšiu fribourgskú dizertáciu roka. Po kňazskej vysviacke (1911) a niekoľkoročnej pastoračii vo friburgskej diecéze požiadal (1915) o vyslanie na nemecko-francúzsky

* Štúdia bola pripravená s finančnou podporou Internej grantovej agentúry Univerzity Palackého (Olomouc) prostredníctvom grantu „Křesťan a současná společnost“ CMTF_2019_005.

¹ Max J. METZGER, *Zwei Karolingische Pontifikalien vom Oberrhein*, Freiburg i.Br.: Herdersche Verlagshandlung, 1914.

front, kde ako vojenský kaplán zakúsil peklo prvej svetovej vojny. Vážne ochorenie mu dovolilo po pár mesiacoch odísť z bojiska a začať pôsobiť v rakúskom Grazi, kde šíril myšlienky pacifizmu a pracoval v oblasti sociálneho, morálneho a duchovného pozdvihnutia mládeže a rodín. Pre tento účel sociálno-duchovno-morálnej evanjelizácie založil a viedol niekoľko katolíckych novín a časopisov, ale tiež „Misijnú spoločnosť bieleho kríža“, neskôr premenovanú na *Societas Christi Regis*.

Pravá Metzgerova charizma sa však ukázala hlavne odchodom z Grazu, v roku 1927, do nemeckého Meitingenu. V tejto obci vybudoval materský dom svojej spoločnosti, ktorý bol otvorený pre mladé ženy a mladých mužov, rozhodnutých zdieľať a konkrétne uskutočňovať kresťanské sociálne a etické ideály a pacifistickú víziu sveta. So svojimi spolupracovníkmi rozvinul intenzívnu teologickú a pastoračnú prácu v duchu – v Nemecku vtedy začínajúceho – liturgického a biblického obnovného hnutia, vstúpiac do dialógu s niektorými významnými katolíckymi teológmi a historikmi, ako napríklad s Piusom Parschom, Romanom Guardinim, Odom Caselom, Matthiasom Larosom, Josephom Lortzom a ďalšími. Zároveň nadviazal a udržiaval plodné vzťahy s niektorými dôležitými osobnosťami evanjelického cirkevného a intelektuálneho prostredia, najmä s profesormi teológie Hansom Asmusse- nom a Friedrichom Heilerom, uznávaným odborníkom v oblasti histórie náboženstiev. Avšak na rozdiel od nich, nadaný teológ a kreatívny publicista Metzger nevidel svoje miesto za univerzitnou katedrou, ale po boku jednoduchého veriaceho ľudu, ku ktorému sa chcel prihovárať aj v časoch, keď sa ohlasovanie Kristovej spásynosnej pravdy o Bohu a o človeku a svetu stalo životu nebezpečným.

Metzger bol popravený gilotínou 17. apríla 1944 v smutne preslávenom väzení v Brandenburg-Görden na základe rozsudku Ľudového súdu (*Volksgesichtshof*), zasadajúceho 14. októbra 1943. Oficiálnym dôvodom jeho zaistenia a následného odsúdenia bolo to, že skoncipoval manifest, v ktorom, vychádzajúc z vízie neodvratnej porážky tretej ríše, navrhol plán povojnového začlenenia Nemecka do zväzu európskych štátov. Manifest mal byť prepašovaný do Švédska a tam – ako dokument dosvedčujúci prítomnosť demokraticky a proeurópsky zmýšľajúcich ľudí v sfanatizovanej ríši – odovzdaný do rúk niektorého z predstaviteľov západných mocností. Tento plán bol však prezradený blízkou Metzgerovou spolupracovníčkou Dagmar Imgartovou, v skutočnosti nasadenou špiónkou Gestapa.

Témou tohto príspevku nie je všeobecný pohľad na Metzgerovu osobu, na jeho život, zmýšľanie a dielo, ktoré boli a stále sú v strede záujmu bádania mnohých historikov a teológov. Odkazujúc čitateľa na ich štúdié,² zameriam sa na stručné predstavenie vývoja a obsahu Metzgerovej idey zjednotenej Európy, s úmyslom poukázať na jej základné aspekty spojené s niektorými podstatnými a ešte stále aktuálnymi otázkami a výzvami, týkajúcimi sa, okrem iného, aj postoja kresťanov, cirkví a cirkevných komunít k spolunažívaniu národov a štátov na „starom“ kontinente. Zároveň je mojim úmyslom zviditeľniť Metzgera a jeho proeurópsku myšlienku v našom jazykovom a geografickom priestore, lepšie povedané, umožniť mu akýsi posmrtný návrat do tohto priestoru. Je totiž pravda, že jeho komunita *Societas Christi Regis*³ bola prítomná a aktívna nielen v Nemecku, Švajčiarsku, Poľsku, Chorvátsku a Slovinsku, ale aj v prvorepublikovom Československu (a následne

² Medzi prezentáciami osoby Metzgera a medzi štúdiami venovanými jeho mysleniu a dielu odporúčam monografie: Marianne MÖHRING, *Täter des Wortes. M. J. Metzger – Leben und Wirken*, Meitingen-Freising: Kyrios-Verlag, 1966; Klaus DROBISCH, *Wider den Krieg. Dokumentarbericht über Leben und Sterben des katholischen Geistlichen Dr. Max Josef Metzger*, Berlin: Union Verlag, 1970; Leonard SWIDLER, *Bloodwitness for Peace and Unity. The Life of Max Josef Metzger*, Philadelphia-Denville: Ecumenical Press – Dimension Books, 1977; Franz POSSET, *Krieg und Christentum. Katholische Friedensbewegung zwischen dem Ersten und Zweiten Weltkrieg unter besonderer Berücksichtigung des Werkes von Max Josef Metzger*, Meitingen-Freising: Kyrios-Verlag, 1978; Ralf PUTZ, *Das Christkönigs-Institut, Meitingen, und sein Gründer Dr. Max Josef Metzger (1887–1944). Für den Frieden der Welt und die Einheit der Kirche*, Hamburg: Theos, 1998; Hans LIPP, *Max Josef Metzger. Prophetischer Märtyrer*, Dortmund-Regensburg: Topos plus, 2007; Christian HESS, „Ohne Christus, ohne tiefstes Christentum ist Krieg“. *Die Christkönigsthematik als Leitidee im kirchlich-gesellschaftlichen Engagement Max Josef Metzgers*, Paderborn: Bonifatius, 2016.

³ *Societas* je pokračovaním „Misijnej spoločnosti Bieleho kríža“, založenej Metzgerom v r. 1919 s úmyslom rozvíjať sociálno-charitatívnu a nábožensko-evanjelizačnú činnosť v Rakúsku a okolitých krajinách. V r. 1927 jej dal meno *Societas Christi Regis*, čím chcel podčiarknuť centrálnosť teologického, duchovného a politického ideálu Krista-Kráľa, ukrižovaného zjednotiteľa celého ľudstva, v dokonalom „spoločenstve Lásky“, teda v Božom Kráľovstve, existujúcim už v pozemskom živote. Na znak úcty k Apoštolovi národov prijal meno „brat Pavol“. Metzger ju koncipoval ako náboženskú spoločnosť „nového typu“, totiž ako medzinárodné cirkevné hnutie, ktorého členmi mali byť spoločne laičky a laici (ženatí a slobodní), kňazi, rehoľníci a rehoľnice, intelektuáli a robotníci, vzdelanci a jednoduchí ľudia, všetci zjednotení v duchu Kristovho „nového prikázania“, s túžbou stať sa „živými bunkami“, schopnými obnoviť Cirkev a svet. Žiaľ, novosť tejto myšlienky bola brzdená vtedajším cirkevným zákonníkom a niektorými zástupcami cirkevnej hierarchie. Dnes má Metzgerova spoločnosť (od r. 1969 premenovaná na „Christkönigs-Institut“) štatút inštitútu apoštolského života a jej centrálna sídlo je v Meitingene (pri Augsburgu).

v Protektoráte), konkrétne v Brne, Ostrave a Dolných Dunajoviciach.⁴ Žiaľ, meno Maxa J. Metzgera je v Čechách a na Slovensku známe ešte pomerne málo.⁵

1. PROEURÓPSKY MANIFEST „NORDLAND“

Čo bolo obsahom dokumentu, za ktorý bol Metzger nielen odsúdený na smrť ako zradca národa, ale aj hanlivo zbavený občianskych práv? Išlo o návrh integrácie porazeného Nemecka do „Spoločenstva európskych štátov“.⁶ Ale išlo aj o návrh, ktorý bol pravdepodobne „zašifrovaný“. Metzger v ňom totiž píše o Zjednotených severských štátoch, ktoré nazýva „Nordland“. Malo ísť o spoločenstvo slobodných, demokraticky riadených štátov, pričom ako členské štáty cituje Nórsko, Švédsko, Fínsko, Dánsko a Island. Na policajnom a súdnom výsluchu však priznal, že názov „Nordland“ má iný význam, že totiž indikuje Nemecko, a teda, že „severskými štátmi“ sú v skutočnosti myslené nemecké krajiny Prusko, Bavorsko, Sasko, Württembersko, Bádensko a ostatné.⁷

⁴ Podľa záznamov uchovaných v meitingenskom archíve „Inštitútu Krista Kráľa“ išlo o menšie ženské komunity, zamerané skoro výhradne na charitatívnu prácu, pričom ich štatúty boli schválené Biskupským konzistóriom v Brne (aprobačný dokument s evid. číslom 2 590 je zo dňa 22. apríla 1929; je podpísaný kancelárom Dr. J. Kratochvílom a oficiálom B. Patekom). Ich aktivita bola ukončená v r. 1945.

⁵ V češtine a slovenčine naň doteraz poukázali dva články a jedna monografia: Lubomír Žák, „Max Josef Metzger. K šedesátému výročí popravy,“ *Teologické texty* 15, č. 5 (2004): 209; Marek Sopko, „Ekleziológia Maxa Josefa Metzgera (1887–1944) a jej prínos pre obnovu Cirkvi v medzivojnovom období,“ *Verba Theologica* 18, č. 2 (2019): 40–55; Marek Sopko, *Ekleziológia Maxa Josefa Metzgera (1887–1944) a jej prínos v procese obnovy Cirkvi pred Druhým vatikánskym koncilom. Analýza autobiografických a ekleziologických spisov*, Námestovo: Tlačiareň Kubík, 2019. Okrem toho boli na Slovensku publikované dva príspevky v taliančine: Marek Sopko, „Il profilo di Max Josef Metzger (1887–1944), sacerdote e martire tedesco. Il suo contributo nel movimento pacifista e la sua teologia della pace tra le due guerre,“ *Verba Theologica* 15, č. 2 (2016): 41–66; Marek Sopko, „Max Josef Metzger (1887–1944), un pioniere dell’ecumenismo cattolico in Germania. Un breve profilo,“ *Verba Theologica* 17, č. 1 (2018): 45–56.

⁶ *Das Friedensmanifest Dr. Metzgers vom Frühjahr 1943*, in Max J. METZGER, *Christuszeugen in einer zerrissenen Welt. Briefe und Dokumente aus der Gefangenschaft 1934–1944*, ed. Klaus Kienzler, Freiburg i. B.: Herder, 1991, s. 107. Pre predstavenie dokumentu, jeho vzniku, obsahu, cieľa a okolností jeho zadržania Gestapom porov. DROBISCH, *Wider den Krieg*, s. 66–81.

⁷ Porov. *Todesurteil gegen Metzger vom 14. 10. 1943*, in METZGER, *Christuszeugen*, s. 310; DROBISCH, *Wider den Krieg*, s. 74.

Dnes je už prakticky nemožné nájsť odpoveď na otázku, či Metzgerovo priznanie bolo iba krycím manévrom, alebo či bolo naozaj pravdivým. Je dokonca možné, že manifest sa týkal tak vnútornej organizácie povojnového Nemecka, ako aj jeho vzťahu k ostatným štátom v Európe. V každom prípade išlo o víziu integrácie Nemecka do „európskeho systému“, s uvedením kritérií, podľa ktorých sa malo udiť toto jeho včlenenie a na ktorých základe mali fungovať vzťahy medzi európskymi štátmi. Pokiaľ ide o vyšetrovateľov a sudcov, tí, ako sa zdá, uverili Metzgerovmu vysvetleniu, interpretujúc manifest ako škandálny vlastizradný návrh nového systému spravovania Nemecka. Utvrdili sa pritom v názore, že podľa plánov Metzgera povojnové štátne usporiadanie malo mať formu nie jednotného zvrchovaného štátu (*Einheitsstaat*) a ani spolkového štátu (*Bundesstaat*), ale zväzu samostatných slobodných štátov (*Staatenbund*). Zoči-voči tejto myšlienke sudcovia napísali v záverečnom rozsudku, že odsúdený sa usiloval „o uskutočnenie toho najhoršieho [pre Hitlera a tretiu ríšu] priania vysnívaného našimi nepriateľmi“.⁸

Či už išlo o plán štátoprávnej organizácie nemeckých krajín, povýšených na samostatné slobodné štátne celky, alebo o plán usporiadania vzťahov medzi európskymi krajinami, inkriminovaný manifest je v každom prípade zaujímavým historickým dokumentom, obsahujúcim riešenie, ako mali byť riadené jednotlivé štáty a ako malo vyzeráť ich spolunažívanie v rámci zjednoteného európskeho priestoru. Metzger v ňom píše, že „každý štát má byť samostatný, pokiaľ ide o vnútornú politiku, kultúrne a sociálne záležitosti a spravovanie“.⁹ Naopak pokiaľ ide o zahraničnú politiku, tá má byť spoločná a má byť riadená vedením zväzu – nemeckých/európskych – štátov. Okrem toho dodáva: „Vnútorná a zahraničná politika tohto zväzu má byť konštitučne chápaná ako ozajstná *mierová politika*, založená na princípe morálnej pravdy a vernosti a sociálnej spravodlivosti“.¹⁰

Ako sa má chápať a realizovať táto politika, to je vysvetlené v manifeste týmito slovami:

Vnútorná mierová politika je založená na dodržiavaní večného morálneho zákona, na uznaní a zachovávaní tých istých základných práv pre všetkých občanov, na pokrokovej sociálnej politike (právo na prácu, zárobok a životné vymoženosti pre všetkých;

⁸ *Todesurteil gegen Metzger vom 14. 10. 1943*, s. 310.

⁹ *Das Friedensmanifest Dr. Metzgers*, s. 107.

¹⁰ Tamže.

znárodnenie všetkých baní, elektrární, železníc, ako aj nadmerných majetkov ako polia, lesy a jazerá; sociálna daňová politika s dôrazom na starostlivosť o slabých) a na spravodlivej *národnostnej* a rasovej politike (samospráva národnostných menšín týkajúca sa napríklad spravovania verejných prostriedkov určených pre školstvo). *Zahraničná* mierová politika uznáva a dodržiava čo najpozornejšie životné práva iných národov a zastáva, resp. slobodne uskutočňuje odzbrojovanie (okrem policajnej skupiny majúcej na starosti dodržiavanie vnútorného poriadku) v prospech nadštátnej armády, ktorá bude v službe nestranického orgánu „Spojených štátov Európy“, aby prebrala zodpovednosť za ochranu spravodlivého mieru medzi štátmi.¹¹

Ďalším dôležitým princípom povojnového európskeho spolunažívania mala byť v ústave zakotvená neporušiteľnosť „osobnej dôstojnosti a právnej istoty, slobody svedomia, jazyka, kultúry a náboženského vyznania, ako aj slobody vyjadriť vlastný názor“.¹² Manifest zároveň zdôrazňoval nutnosť neporušiteľnosti práva na „osobné vlastníctvo a jeho používanie v rámci právne jasne stanovených hraníc, definovaných na princípe spoločného blaha“.¹³

Dokument nezabudol ani na problém vysporiadania sa s tými nemeckými a európskymi občanmi, ktorým bola dokázaná zodpovednosť za národnú tragédiu a za násilia páchané na ich národoch počas druhej svetovej vojny, ako aj s občanmi odsúdenými za veľké kriminálne zločiny. Metzger navrhol, aby im boli na dvadsať rokov odňaté občianske práva (právo voliť a právo zastávať verejné funkcie), pričom dodal, že ten istý trest by sa mal týkať funkcionárov politických strán orientovaných protinárodne a protisociálne (u nich sa totiž predpokladá tá istá kriminálna zodpovednosť; trest by mal platiť dovtedy, pokiaľ mysléním a správaním nedokážu, že si zaslúžia dôveru spoločnosti), ako aj ich vojenských oddielov. Mená týchto funkcionárov sa mali ocitnúť na verejne dostupnom zozname. Pochopiteľne, sudcovia Ľudového súdu si boli vedomí, že autor manifestu mal na zreteli najmä funkcionárov vládnucej Národno-socialistickej nemeckej strany (NSDAP).¹⁴

V záverečnej časti manifestu sa Metzger venoval téme organizácie krízovej povojnovej správy „Nordlandu“. Navrhol, aby v období do ratifikácie novej ústavy bola zákonodarná moc zakotvená na princípe všeobecnej slobodnej voľby vykonávanej v Ľudovom parlamente (*Volkstag*).

¹¹ Tamže, s. 107.

¹² Tamže.

¹³ Tamže.

¹⁴ Porov. *Todesurteil gegen Metzger vom 14. 10. 1943*, s. 310–312.

V ňom mali byť prítomní prominentní zástupcovia všetkých stavov, ako aj najväčšie osobnosti intelektuálnych, kultúrnych a náboženských inštitúcií, pričom mali byť vybraní „nordlandskou“ Mierovou radou. Tá mala združovať tých predstaviteľov „štátnych skupín a niekdajších politických strán, ktorí sa osvedčili pred ich národmi a pred svetom ako zástancovia morálnych, sociálnych a politických princípov novej mierovej politiky, a to aj tým, že pre svoje presvedčenie a postoj boli osobne znevýhodnení minulým systémom“.¹⁵

2. DLHODOBÝ SEN O „NOVEJ EURÓPE“

Pravdou je, že Metzgerov manifest bol iba krízovým scenárom, ktorého úlohou bolo, okrem iného, zabrániť tomu, aby „v prípade ukončenia vojny vypukla [v Nemecku] revolúcia, ktorej následkom by nebolo viac možné udržať kontinuitu práva“.¹⁶ V každom prípade priatelia, blízki spolupracovníci, ale aj vyšetrovatelia a špióni tajnej polície vedeli, že vízia zmierenej a jednotnej Európy bola Metzgerovým celoživotným snom noseným v srdci a verejne hlásaným od čias pôsobenia na fronte prvej svetovej vojny a najmä od ukončenia tejto prvej veľkej celoeurópskej tragédie 20. storočia. Jedným z jeho prvých verejných príspevkov na tému „inej“ Európy bol článok uverejnený v októbri 1918 v rakúskom katolíckom mesačníku *Die neue Zeit*. Má nadpis *Das neue Europa* [Nová Európa]. Metzger v ňom píše:

Stará Európa sa rozpadla. [...] Európsky dom bol postavený na *piesku*. Kto si ešte zachránil zvyšok odvahy a dôvery počas všeobecného stroskotania ľudskej kultúry, ten má v duši jasno: nová Európa musí byť vystavaná na celkom nových základoch, v úplne inom duchu... Musí vzniknúť nová Európa, ktorá na rozdiel od tej starej už nebude mať ambíciu expandovať moc, rozširovať územie a podobne; Európa, ktorá začlení národy do veľkého mierového zväzu spoločných záujmov a spoločnej práce na spoločných výzvach... Tento mierový zväz európskych štátov sa raz stane realitou, raz sa totiž bude musieť uskutočniť. Ak nevyjde z dielne pochopenia a idealizmu, dajú ho dokopy egoizmus a strach. Pretože pretrvávajúce toho istého predvojnového stavu a pokračovanie anarchie v spolunažívaní európskych národov by vyprovokovali v dohľadnom čase novú vojnu. A tá by nepochybné znamenala koniec Európy. Mierový zväz štátov sa musí uskutočniť. Uskutočniť sa tým rýchlejšie, čím rýchlejšie sa podarí presvedčiť všetky národy o tom,

¹⁵ *Das Friedensmanifest Dr. Metzgers*, s. 108.

¹⁶ Tamže.

že k tomu musí dôjsť, a čím rýchlejšie sa podarí stanoviť predpoklady, ktoré budú môcť garantovať mier v Európe.¹⁷

V tom istom článku Metzger navrhol, aby bol v Haagu založený Medzinárodný rozhodcovský súd a Medzinárodný úrad pre zjednotenie, v ktorých by boli činní najschopnejší a najskúsenejší sudcovia všetkých európskych štátov. Ich úlohou by mala byť obrana Európy pred tými jej štátmi, ktoré by chceli narušiť mierové spolunažívanie. Európske štáty koordinované týmito medzinárodnými orgánmi by mali právomoc donútiť narušiteľov dodržiavať spoločné pravidlá a demilitarizovať. Metzger zároveň vyzval k tomu, aby sa začali odstraňovať aj vnútroštátne príčiny potenciálnych násilí a vojnových konfliktov. Jednou z nich bola zle riešená – alebo vôbec neriešená – národnostná otázka. Podľa neho princíp nového pohľadu na tento problém mal stavať na bezvýhradnom garantovaní práva každého národa na vlastný jazyk, vlastnú kultúru a na vlastné náboženstvo, pričom právo na sebaurčenie malo byť uznávané a vykonávané v duchu otvoreného dialógu. Dokonca aj teritoriálne zmeny medzi štátmi sa mali „realizovať len so súhlasom občanov, ktorých by sa zmeny štátneho teritória mali priamo dotknúť“.¹⁸ Pokiaľ ide o medzinárodnú politiku jednotlivých európskych štátov, jej cieľom nemalo byť vzájomné znevýhodňovanie, klamanie a ponižovanie. Mala byť, naopak, vedená s povedomím medzištátnej solidarity a s presvedčením, že „demokratická kontrola zahraničnej politiky musí vyviesť politiku z pološera tajných dohôd (v budúcnosti absolútne neplatných) na jasné denné svetlo, čím sa automaticky odbúra značná časť príčin vzniku vojny“.¹⁹

V kontexte týchto úvah však bola pre Metzgera absolútne strategickou najmä otázka vzťahu Európy, jej politikov a občanov ku kresťanstvu. Presnejšie povedané, išlo o otázku, nakoľko sú si európski politici a občania vedomí, že všetky už vymenované požiadavky a ciele nie sú ničím iným, ako prirodzeným dôsledkom prijatia kresťanskej vízie sveta

¹⁷ Max J. METZGER, „Das neue Europa,“ *Die neue Zeit* I, č. 10 (1918): 69. Podobnú myšlienku vyslovil v odvážnom pacifistickom, doteraz nepublikovanom texte kázne, resp. prednášky *Das Moratorium der Bergpredigt oder die Sintflut des 20. Jahrhunderts*, koncipovanom v rokoch 1914–1918; originál je uchovaný v archíve v Meitingene. K tejto istej téme porov. Max J. METZGER, „Wer ist schuld an der europäischen Not?“ *Die neue Zeit* III, č. 5 (1920): 33–35, 51–52.

¹⁸ METZGER, „Das neue Europa,“ s. 70.

¹⁹ Tamže.

a spoločnosti. A najmä, dôsledkom prijatia toho kresťanského princípu, ktorý hovorí, že „štáty a národy, ako aj jednotlivci s ich záujmami nie sú nepriatelia, ale sú a musia byť priatelia; skrátka, že všetky protiklady musia byť harmonizované na základe spravodlivosti a bratskej lásky“.²⁰

Takýmto spôsobom kládol Metzger do súvisu problém zjednotenia štátov a národov Európy s problémom vzťahu Európanov ku kresťanským hodnotám. Na margo tejto témy sa vyjadril jasne v závere toho istého článku:

Jedno je zrejmé: bez priznania týchto kresťanských princípov sú pekné verejné vyjadrenia o Zväze štátov Európy iba klamnou komédiou. Tvár zeme bude obnovená iba vtedy, keď sa obnovia duše národov a jednotlivých ľudí. Toto je podstatný bod, od ktorého závisí otázka vojny a mieru. Naša dejinná úloha je, aby sme naň opätovne poukazovali so všetkou presvedčivosťou a so všetkou silou nášho vplyvu, pripomínajúc, že problém mieru nie je ničím iným ako otázkou: Baal alebo Boh? Pohanstvo alebo kresťanstvo? Baal je bohom vojny, pohanstvo so svojím egoizmom je náboženstvom rozkladu spoločnosti. Náš Boh je Bohom mieru. Kresťanstvo je náboženstvom spravodlivosti a lásky k blížnemu, z ktorých pramení mier.²¹

Vízia zjednotenej Európy opísaná v tomto Metzgerovom článku je evidentne motivovaná problémom pretrvávania kultúry vzájomnej nenávisťi medzi mnohými národmi, štátmi, ich politickými lídrami a samotnými občanmi, odhodlanými chopiť sa zbraní a zabíjať v mene ideálov nacionalizmu, tej kultúry, ktorá sa opätovne šírila na „starom kontinente“. Metzger sa proti tejto tendencii začal vyhraňovať už od roku 1915, keď začal spolupracovať s rakúskym katolíckym kňazom Johannesom Udem, profesorom morálnej teológie a zapáleným pacifistom. Spolu sa usilovali o posilnenie malej, ale odhodlanej skupinky európskych katolíckych pacifistov, ktorí podporovali myšlienky a iniciatívy nemeckého filozofa a pedagóga Friedricha Wilhelma Foerster.²²

²⁰ Tamže.

²¹ Tamže.

²² F. W. Foerster (1869–1966) učil filozofiu a pedagogiku na univerzitách v Zürichu, Mníchove a vo Viedni. Keď vypukla prvá svetová vojna, vystúpil kriticky proti vojnovéj politike Nemecka. Keďže sa stal pre svoje politické a etické myšlienky terčom útokov národných socialistov, v r. 1920 zanechal univerzitnú katedru v Mníchove a odišiel do Švajčiarska a odtiaľ neskôr do Francúzska. Po prevzatí moci Hitlerom a národnými socialistami v r. 1933 boli v Nemecku verejne spálené jeho knihy, pretože boli považované za dielo zradcu nemeckého ľudu. V r. 1940 emigroval do USA. Metzger začal byť priťahovaný Foersterovým pacifizmom už od čias štúdií (v rokoch 1908–1910) na univerzite vo švajčiarskom Fribourgu. Foerster prezentoval svoje paci-

V rámci tohto nasmerovania Metzger uverejnil v roku 1917 článok *Rassenhaß oder Völkerfriede?* [Rasová nenávisť alebo mier medzi národmi?],²³ do ktorého vsunul text *Mierového programu* v 12. bodoch, následne prijatého rodiami sa pacifistickými inštitúciami v Nemecku a vo svete. Ocenil ho však aj pápež Benedikt XV., vidiac v ňom iniciatívu blízku jeho vlastným snahám o zastavenie vojny.²⁴

Viacere body *Mierového programu* anticipovali požiadavky predložené nielen v článku *Das neue Europa*, ale aj v inkriminovanom manifeste. Kulminujúcimi boli najmä posledné dva body, v ktorých Metzger vyzval európskych politikov a ich národy k zrieknutiu sa machiavelizmu v prospech návratu ku kresťanským princípom. V čl. 12 formuloval nasledujúcu záverečnú požiadavku:

Žiadame, aby sa všetky národy a štáty, ako aj ich jednotliví členovia, vrátili späť k praktickému kresťanstvu; vyzývame k bezpodmienečnému a bezvýhradnému uznaniu a realizácii Božieho morálneho zákona a jeho požiadaviek týkajúcich sa spravodlivosti a lásky k blížnemu. Garanciu úspechu všetkých úsilí o nastolenie mieru, ako aj nevyčerpatelnej prameň sily mierového ducha vidíme v duchovnom a reálnom spoločenstve všetkých národov a ich členov s Kráľom pokoja, „Kristom, večera, dnes a po všetky veky“.²⁵

Metzgerovi bolo jasné, že k uskutočneniu stabilného mieru v Európe je potrebné spoločné úsilie občanov každého národa, pričom vychádzal z predpokladu, že medzi Európanmi by mali byť najviac motivovaní a aktívni predovšetkým katolíci. Založením *Katolíckej internacionály* v roku 1920, majúcej heslo: „Katolíci všetkých krajín, spojte sa!“,²⁶ chcel preto vytvoriť priestor pre rozvíjanie konkrétnej mierovej a sociálnej spolupráce členov Rímskokatolíckej cirkvi. Z toho istého dôvodu vstúpil,

fistické vízie v dielach: Friedrich W. FOERSTER, *Weltpolitik und Weltgewissen*, München: Verlag für Kulturpolitik, 1919; Friedrich W. FOERSTER, *Mein Kampf gegen das militaristische und nationalistische Deutschland*, Stuttgart: Verlag Friede durch Recht, 1920; Friedrich W. FOERSTER, *Europe and the German Question*, New York: Sheed & Ward, 1940. Pre predstavenie jeho osoby a diela porov. Maria HOSCHEK, *Friedrich Wilhelm Foerster (1869–1966). Mit besonderer Berücksichtigung seiner Beziehungen zu Österreich*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 2002³.

²³ Článok bol znovu publikovaný v zborníku: Max J. METZGER, *Friede auf Erden. Ein Aufruf zur Völkerversöhnung*, Graz: Volksheil, 1918, s. 37–58.

²⁴ Porov. MÖHRING, *Täter des Wortes*, s. 217.

²⁵ METZGER, *Friede auf Erden*, s. 56.

²⁶ Porov. HESS, „Ohne Christus, ohne tiefstes Christentum ist Krieg“, s. 129–131.

aj keď nakrátko, do spolupráce s francúzskym novinárom, politikom a pacifistom Marcom Sangnierom,²⁷ zakladateľom nadkonfesijného politického hnutia *Le Sillon*, majúceho za cieľ realizáciu sociálneho a demokratického kresťanstva.²⁸ Sangnier, hlásajúci nádej v „iné Nemecko“ („l'autre Allemagne“) – totiž Nemecko nemilitarizované, zbavené expanzionistických plánov – a hľadajúci kontakty na demokraticky zmýšľajúcich Nemcov, sa stretnutiu s Metzgerom potešil. Prvý dôležitý plod ich spolupráce spočíval v pozvaní nemeckého kňaza zúčastniť sa v roku 1921 na Kongrese demokratickej internacionály v Paríži, iniciovaného samotným Sangnierom. Metzger mal pri tejto príležitosti prejav vo francúzštine o uskutočnení bratstva všetkých národov v rámci dôstojného ľudského a autenticky kresťanského medzinárodného spoločenstva. Bol to historický okamih, a to aj preto, že išlo o prvé verejné vystúpenie nemeckého občana na pôde hlavného mesta Francúzska od ukončenia prvej svetovej vojny.²⁹

A predsa, aj popri tejto udalosti a popri ďalších medzinárodných projektoch a iniciatívach Metzger pociťoval čoraz viac rastúce ťažkosti spojené s realizáciou jeho odvážneho sna. Predovšetkým si však uvedomoval fakt malej zainteresovanosti katolíkov na riešení vážneho a stále otvoreného „európskeho problému“. Čoraz viac v ňom dozrievalo presvedčenie, že dokonca ani katolícka hierarchia si nie je dostatočne vedomá jeho obrovskej dôležitosti, nehovoriac o kňazoch a „bežných“ veriacich. Preto sa rozhodol zatriasť svedomím katolíkov, ako aj svedomím všetkých nemeckých kresťanov. Urobil tak v článku *Ich suche...* [Hľadám...],³⁰ publikovanom v roku 1924, teda presne v čase, keď Adolf

²⁷ Porov. tamže, s. 131–136; POSSET, *Krieg und Christentum*, s. 186–198.

²⁸ K predstaveniu hnutia *Sillon* porov. Tomáš PETRÁČEK, *Církev, tradice, reforma. Odkaz Druhého vatikánskeho koncilu*, Praha: Vyšehrad, 2016, s. 55–76. Královohradecký historik tu ponúka kritický pohľad na postupnú cenzúru (v rokoch 1894–1910) hnutia zo strany cirkevných autorít, ktorá vyvrcholila jeho odsúdením a rozpustením. Podľa Petráčka, za cirkevnou cenzúrou stála konzervatívna vízia spoločnosti v duchu novostredovekého imaginárneho ideálu harmonického súladu medzi štátom a Cirkvou, ktorej cieľom bolo eliminovať modernosť a novosť sociálnych a politických vízií hnutia, postavených na ideáloch republikánskej demokracie a radikálnej sociálnej reformy štátu a spoločnosti. *Sillon* totiž „bojoval za konfesijné neutrálni, tolerantní, pluralitní stát, ve kterém se mohou rozvíjet všechny konfese i bezkonfesijní“. (Tamže, 76.)

²⁹ Porov. MÖHRING, *Täter des Wortes*, s. 67–68.

³⁰ Porov. Max J. METZGER, „Ich suche...“, *Katholischer Missionsruf* č. 8 (1924): 1–2.

Hitler za pomoci Rudolfa Hessa a Karla Haushofera pracoval na knihe *Mein Kampf* [Môj boj].³¹

Odvolávajúc sa na excentrického filozofa Diogena zo Sinópy, Metzger píše ako ten, kto za slnečného dňa s lampášom v ruke hľadá rozumných ľudí schopných „myslieť racionálne a s rozvahou, bez toho, aby sa nechali oklamať hlúpyimi kúzelníckymi kúskami zvodcov a podvodníkov pôsobiacich v politike a v ekonomike“. ³² Hovorí o tom, že hľadá medzi štátnikmi a politikmi „skutočných ľudí“, totiž ľudí so svedomím, pre ktorých by mal „život väčšiu hodnotu než prázdne politizovanie“. ³³ A najmä chce nájsť ozajstných ľudí medzi katolíkmi a medzi kresťanmi vôbec. Metzger píše:

Hľadám ľudí... Hľadám *kresťanov*! Áno, hľadám *kresťanov*, ktorí sa vzopru bláznovstvu týchto zloduchov, pripravujúcich s chladnou hlavou vypuknutie vojny. Hľadám kresťanov, ktorí sa nechajú pokojne vysmiať a nazvať bláznami, pretože zostávajú v menšine proti tým, ktorí veria v násilie, a na túto cestu zvädzajú úbohý ľud. Hľadám kresťanov, ktorí vedia, prečo sú kresťanmi a ktorí preto kladú to, čo je večné, nad to, čo je pozemské: Boha nad štát, pravdu nad vlasť, spravodlivosť nad výhody. Hľadám kresťanov, ktorí *veria v lásku*, v Kristov pokoj v Jeho Kráľovstve a v Božie víťazstvo vo svete; kresťanov, ktorí za tieto hodnoty dajú aj posledné a sú pripravení nasadiť aj vlastné životy. *Ja hľadám kresťanov...*³⁴

3. KRÍZA EURÓPY JE KRÍZOU KREŠŤANSTVA

Presvedčenie, že konfliktné spolunažívanie národov v Európe je vážnou krízou kresťanstva, sa u Metzgera vystupňovalo v roku 1939 vypuknutím druhej svetovej vojny. Pochopiteľne, on sám si bol jasne vedomý obrovskej politickej zodpovednosti Adolfa Hitlera, jeho národnosocialistickej strany a politických elít Nemecka za vzniknutú situáciu, považujúc za európsku tragédiu rozhodnutie prezidenta Paula von Hindenburga vymenovať 30. januára 1933 Führera za kancelára. Ale jeho interpretácia príčin nového európskeho a svetového konfliktu mala predovšetkým náboženský rozmer. Podľa neho bol totiž pravou príčinou tejto tragé-

³¹ Porov. Lubomír ŽÁK, „L’alternativa dell’azione cristiana di Max Josef Metzger al messianismo del Terzo Reich. Aspetto sociale, pacifista ed ecumenico,“ *Studia Moralia* 46, č. 1 (2008): 171.

³² METZGER, „Ich suche...“, s. 1.

³³ Tamže.

³⁴ Tamže, s. 1–2.

die dekadentný stav európskeho kresťanstva,³⁵ o čom neváhal napísať dokonca pápežovi Piovi XII. v liste z roku 1939.

Metzger sa v tom čase nachádzal vo vyšetrovacej väzbe,³⁶ kde ho od 9. novembra do 4. decembra držalo Gestapo, podozrievajúc ho z konšpirácie proti Hitlerovi a jeho vláde. Uprostred neistoty o vlastný osud sa v jeho cele zrodil dokument veľkej historickej hodnoty,³⁷ začínajúci sa slovami:

Svätý otče! Píšem tento list z väzenskej cely. [...] Je pravdou, že som odrezaný od vonkajšieho sveta, azda aj na dlhší čas. Ale ako katolík necítim sa byť menej účastný na všetkom tom, čo sa deje v týchto časoch. Áno, môžem povedať, že teraz participujem na utrpení celého ľudstva viac, ako to bolo v období, keď som bol až príliš vtiahnutý do mojich každodenných starostí. Trpím, pretože národy už niekoľko mesiacov stoja opäť proti sebe, na protihlých frontoch, usilujúc sa o vzájomné zničenie; národy, ktoré bez výnimky prijali hlásanie evanjelia Ježiša Krista a takmer všetky sa hlásia k Jeho menu... Pre nich je kresťanstvo len prázdny slovom? Snáď len nedeľnou parádou? Alebo sa azda beznádejne zapredali mocnostiam tmy, ktoré im odoberajú súdnosť a slobodu konania? Že by už Cirkev nemala žiaden vplyv na dianie vo svete, a tak ho musí prenechať hre zla? Alebo sme sa my kresťania stali všetci ľahostajnými a slabými vo viere, takže už necítíme tú jej silu, čo hory prenáša? Soľ už stratila svoju chuť a kvas svoju silu, takže táto sila už nemôže ochrániť svet pred rozkladom a nemôže ho vnútorne pretvoriť? [...] Pred siedmimi rokmi (v roku 1932) som na podnet vnútorného impulzu napísal zosnulému predchodcovi Vašej Svätosti o budúcom, už vtedy jasne predvídateľnom osude Európy. Písal som o tom, že udrela rozhodujúca hodina a bolo by potrebné varovať európske národy pred znova sa začínajúcim zbrojením a vyzvať

³⁵ Vzťah medzi svetovou vojnou a krízou kresťanstva bol už témou jeho úvah publikovaných v brožúre Max J. METZGER, *Der Weltkrieg: Bankrott oder Triumph des Christentums?* Graz: Volksheil, 1916 (text bol znovu publikovaný in METZGER, *Friede auf Erden*, s. 5–18), v ktorých označil krízu kresťanstva za jednu z hlavných príčin vypuknutia prvej svetovej vojny. Metzger vtedy napísal: „Kladiem si otázku: *„Sú dnes kresťanské národy naozaj ešte kresťanskými? Sú dnešní ľudia ešte kresťanmi, ktorí by si smeli uplatňovať nárok môcť nosiť so sebou meno Krista?“* Chceme byť úprimní. Poviem to priamo: väčšina kresťanov dnes už nenáleží meno *„kresťan“ plným právom.*“ A bolo to práve *„toto pseudokresťanstvo*, ktoré spôsobilo bankrot. Bolo to toto *kresťanstvo* – čo vlastne ani nie je kresťanstvom, ale pohanstvom zaodetým do kresťanského plášťa –, ktoré má na svedomí svetovú vojnu“ (METZGER, *Der Weltkrieg: Bankrott oder Triumph*, s. 8, 10.)

³⁶ Išlo o jeho druhé uväznenie. Prvýkrát bol Gestapom zadržaný a uväznený v dňoch od 23. do 26. januára 1934. Tretí a poslednýkrát bol zaistený 29. júna 1943 a bol držaný vo väzbe do dňa popravy, t. j. do 17. apríla 1944.

³⁷ Porov. METZGER, *Christuszeuge in einer zerrissenen Welt*, s. 82–90. Pre predstavenie kontextu, v ktorom bol list napísaný, ako aj jeho obsahu pozri Lubomír Žák, „Max Josef Metzger, pioniere dell’ecumenismo cattolico, e la sua lettera a Pio XII dal carcere nazista,“ *Lateranum* 72, č. 3 (2006): 577–616. Porov. aj MÖHRING, *Täter des Wortes*, s. 115–119.

ich k priateľskej dohode, ak nemalo dôjsť v priebehu krátkeho času k nevyhnutnej katastrofe vypuknutia novej svetovej vojny. V tých dňoch som zakúsil, ako moju vlastnú, obrovskú zodpovednosť, ktorú má na pleciah Cirkev, a tak som sa *musel* pustiť do písania, aj napriek malej nádeji na úspech. Keby v tých dňoch bolo povstalo vo vedomí prebudené kresťanstvo, mohlo sa azda zabrániť nešťastiu? Ale *kde* je toto kresťanstvo?³⁸

Metzger bol presvedčený, že európske kresťanstvo – a teda aj Katolícka cirkev – „nie je *schopné* nechať zaznieť účinne svoj hlas, že *nemôže* vyvíjať žiaden rozhodujúci vplyv na dianie vo svete v prospech dodržiavania večných zákonov nášho Pána“.³⁹ Prečo? V čom mal byť problém európskych kresťanov? V nevierohodnom, ba dokonca v často úplne chýbajúcom svedectve tej zjavenej pravdy, ktorá je srdcom Ježišovho evanjelia; a zároveň – keďže prvý dôvod predpokladá druhý, ešte podstatnejší –, v samotnej dlhotrvajúcej kríze identity európskeho kresťanstva, spočívajúcej v odklone pokrstených a ich cirkevných komunít od základu kresťanskej viery, od jej najhlbšieho zmyslu, od jej najpodstatnejšej dimenzie. Tým srdcom, základom, zmyslom a dimenziou je „prikázanie lásky“, dokonale stelesnené v osobe Ježiša Krista, v jej bytostnej jednote s Otcom skrze Ducha Svätého. Stelesnené v tej bytostnej vzájomnosti, prepojenosti medzi Bohom a človekom a zároveň medzi ľuďmi, ktorá je definovaná vo Svätom písme slovom „láska“, presnejšie „vzájomná láska“, a ktorá stojí v centre zjavenia tajomstva Božieho života (t. j. života najdokonalejšieho, večného, tvoriaceho všetko živé na Nebi a na Zemi); toho všetko objímajúceho a všetko naplňujúceho tajomstva, ktoré Kristus vyjadril Božím menom „*Abbá*“, „*Otče*“.⁴⁰

Odklon európskych kresťanov od tohto tajomstva bol podľa Metzgera do očí bijúcim, a to v rôznych oblastiach ich života. Ale najevidentnejším dôkazom tejto krízy vlastnej identity bola najmä stáročia pretrvávajúca negácia vzájomnej solidarity a jednoty. Predovšetkým tej kresťanskej solidarity, ktorá mala byť viac ako iba sporadickými charitatívnymi

³⁸ METZGER, *Christuszeuge in einer zerrissenen Welt*, s. 82–83.

³⁹ Tamže, s. 83.

⁴⁰ Teológia a spiritualita Metzgera sú pevne zakotvené v zjavenej pravde o Bohu-*Abbá*, uchopenej v jej trojičnej a agapickej dimenzii, čoho dojímavým svedectvom sú jeho listy, básne a teologické úvahy napísané počas druhého a tretieho uväznenia, najmä tie, ktoré vznikli v polročnom období začínajúcom sa odsúdením na smrť a končiacim popravou. Porov. Tamže, s. 47, 50–56, 62–66, 104, 134, 136–139, 142–144, 148, 150–151, 166, 185, 202–210.

gestami v prospech núdznych spoluobčanov, aj keď je však pravdou, že Metzger sa vyslovil kriticky voči nemeckým katolíkom a kresťanom aj preto, že v ich ľahostajnosti, egoizme či strachu o vlastnú budúcnosť zabúdali ešte aj na tieto gestá a dokonca na samotný princíp kresťanskej charity. Túto kritiku možno nájsť v mnohých z jeho novinových článkov. Medzi nimi možno citovať *Rückgewinnung des Proletariates* [Znovuzískanie proletariátu] z roku 1926, v ktorom píše o strate dôvery proletariátu v Katolícku cirkev, keďže neprejavila dostatočné pochopenie voči pracujúcim v situácii ich rastúcej biedy, spôsobenej predovšetkým „moderným kapitalizmom“. ⁴¹ Ale možno spomenúť aj článok *Die fehlende Million..!?* [Chýbajúci milión..!?] z roku 1931, v ktorom kritizuje „vodcov katolíckeho Nemecka“ a „vodcov katolíckej charity“ preto, že od vypuknutia Veľkej hospodárskej krízy sa neobrátili na nemeckých katolíkov s pozvaním urobiť spoločné cirkevné gesto pomoci v prospech sociálne najsilších. ⁴²

V každom prípade podstata a problém kresťanskej solidarity spočívali, podľa Metzgera, ešte v niečom inom, oveľa dôležitejšom. Totiž v tom, že solidarita mala byť videná a najmä žitá ako základný a univerzálny princíp medzikresťanských – a teda aj vnútrocirkevných – vzťahov, charakterizujúcich identitu Kristovej komunity, ktorej rozpoznávacím znakom má byť spoločný život v duchu Jeho „nového prikázania“ (Jn 13, 34–35). Takto videná solidarita je viacej než charitatívna práca či gestá pomoci blížnemu, pretože je predovšetkým rýdzo evanjeliovým spôsobom *bytia*, tak pokrstených, ako aj celej cirkevnej komunity, bez ktorého niet skutočného charitatívneho uvažovania a konania. Podľa Metzgera to, že práve vzájomná solidarita je kresťanským spôsobom bytia, pramení zo zjavenej pravdy o Bohu-*Abbá*, t. j. pravdy o Božej univerzálnej

⁴¹ Podľa Metzgera Cirkev mala brať veľmi vážne tento faktický postoj proletariátu, ak sa ho chcela pokúsiť zmeniť, pričom dodal: „Žiaľ, treba však otvorene priznať, že na našej strane [na strane Cirkvi] bolo urobených veľa partikulárnych, ale aj všeobecných chýb, ktoré aj keď *neoprávňovali* proletariát posudzovať Cirkev, predsa len čiastočne dali podnet k *zdaniu*, že toto oprávnenie je reálne.“ (Max J. METZGER, „Rückgewinnung des Proletariates“, *Katholischer Missionsruf* 8, č. 3 [1926]: 34.)

⁴² Metzgerova odvážna kritika nemeckej katolíckej hierarchie a vedenia nemeckej Charity sa končila slovami: „Aj tu ide o to rozhodnúť sa alebo pre *polovičné* kresťanstvo *prázdnych fráz*, t. j. pre *pod-kresťanstvo* [*Unterchristentum*; termín evokuje známy výraz *Untermensch* – podčlovek] *zbabelosti*, alebo pre *plnohodnotné* kresťanstvo *kresťanskej obetavosti*. Od tohto rozhodnutia bude *závisieť budúcnosť sveta a Cirkvi*.“ (Max J. METZGER, „Die fehlende Million..!?,“ *Ruf* č. 58 [1931]: 2.)

láske, majúcej v spoločenstve Ježiša s dvanástimi učeníkmi svoju prvo-počiatočnú dejinnú realizáciu, okamžite napodobovanú ako vzor evanjeliového života prvokresťanskou komunitou opísanou autorom Skutkov apoštolov (2, 44–45).

Metzger bol odhodlaný hovoriť o probléme krízy solidarity medzi kresťanmi – a takisto v Katolíckej cirkvi – s pomocou všetkých vtedy dostupných prostriedkov, najmä novín, časopisov, menších brožúr, kníh, ale aj prednáškových „turné“. S úmyslom prebudiť ospalé svedomie pokrstených, od tých najjednoduchších až po najvyššiu cirkevnú hierarchiu, volil slová, ktoré nemohli neupútať ich pozornosť. Príkladom toho sú niekedy až provokačné titulky niektorých článkov publikovaných v jeho (t. j. v ním založených a redigovaných⁴³) novinách a časopisoch, ako „8 Tage Kommunismus...“⁴⁴ [8. dní komunizmu] a „Bolschewismus der Liebe“⁴⁵ [Boľševizmus lásky]. Metzgerovi však išlo o jedno jediné: aby kresťania, ktorí snívali s otvorenými očami sen o sociálne spravodlivej spoločnosti socialistického či komunistického typu, objavili túto dimenziu v jej najdokonalejšej dejinnej verzii, možnej vďaka skúsenosti kresťanskej viery v Boha-*Abbá* zjaveného, skrze Ducha Svätého, v Ježišovi Kristovi, a teda skúsenosti kresťanského života podľa príkladu apoštolskej Cirkvi. Tej Cirkvi, o ktorej členoch sa ich súčasníci vyjadrovali slovami: „Pozrite, ako sa navzájom milujú...!“⁴⁶ Práve oni žili ideál evanjeliového „komunizmu“⁴⁷ ideál života v *communio* a ako *communio*,

⁴³ Porov. Lubomír Žák, „Scomodo profeta di un mondo migliore“. Max Josef Metzger e una nuova visione della Chiesa e dell'Europa, in Max J. METZGER, *La mia vita per la pace. Lettere dalle prigioni naziste scritte con le mani legate*, Cinisello Balsamo: San Paolo, 2008, s. 20–23.

⁴⁴ Max J. METZGER, „8 Tage Kommunismus...“, *Ruf I*, č. 3 (1926): 1–2.

⁴⁵ Autorom tohto článku je spolupracovník, ktorý často publikoval na stránkach Metzgerom založených a redigovaných novín *Christkönigsbote*. Porov. Hanns E. KRAUS, „Bolschewismus der Liebe“, *Christkönigsbote* č. 35 (1932): 1–2.

⁴⁶ Max J. METZGER, „Seht, wie sie einander...!“, *Katholischer Missionsruf*, č. 9 (1922): 1. Porov. aj Max J. METZGER, „...Daß die Liebe Menschen vereine!“, *Friedensherold*, č. 1 (1921): 1–2; Max J. METZGER, „Eine katholische Heilsarmee“, *Katholischer Missionsruf*, č. 5 (1921): 1.

⁴⁷ Vedomý si špecifického ideologického obsahu tohto termínu Metzger napísal: „Takže čo je vlastne komunizmus? Niečo vynikajúce alebo čisto trestuhodné; záleží, čo sa týmto slovom chce povedať. Komunizmus znamená v nemčine *spoločenskost*, *pospolitost* [*Gemeinschaftlichkeit*]. Spoločenstvo patrí zaiste k najväčším duchovným dobrám človeka. Spoločenstvo v myslení, chcení, snažení, v práci a živote a najmä v duchovnom živote je to najvznešenejšie a najkrajšie, čo môže existovať medzi ľuďmi.“ (METZGER, „8 Tage Kommunismus...“, s. 1.)

neskôr vierohodne nasledovaného sv. Františkom a niektorými rehoľnými komunitami majúcimi na srdci, že ide o stále aktuálny, ba dokonca obligatórny, kresťanský *modus essendi et vivendi*.

Ale evidentným dôkazom krízy kresťanstva bola pre Metzgera aj nejednota – a s ňou súvisiaca vzájomná odcudzenosť, v niektorých geografických kontextoch a dejinných obdobiach hraničiaca až s opovrhovaním a s nenávisťou – existujúca medzi kresťanskými denomináciami, predovšetkým medzi katolíkmi a protestantmi. Ich nejednota bola chápaná nielen ako vážny vnútrokresťanský a vnútrocirkevný problém, úzko súvisiaci s krízou kresťanskej identity jednotlivcov a cirkevného spoločenstva, ale aj ako problém vrhajúci tieň na vierohodnosť evanjelizačnej misie kresťanov vo svete, ba dokonca na vierohodnosť samej „kresťanskej pravdy“. Pretože ako je možné ohlasovať vierohodne princípy a metódy radikálnej obnovy spoločnosti a medziľudských vzťahov v duchu pravdy Kristovho evanjelia, ak tí, ktorí ich ohlasujú, sú už stáročia v permanentnom konflikte a jeho sanáciu vidia iba v podrobení sa jednej strany strane druhej?

Vychádzajúc z týchto myšlienok, Metzger chcel pripomenúť v liste pápežovi Piovi XII., že nejednotné kresťanstvo je zoči-voči tragédii druhej svetovej vojny zbavené možnosti účinne zasiahnuť v duchu Kristovho evanjelia a zmeniť kurz vývoja dramatických udalostí. Obrátiac sa naň ako na hlavu Katolíckej cirkvi Metzger napísal:

Kristus prišiel, aby nastolil pokoj a zjednotil všetkých vo svojej osobe (Ef 2,15), aby včlenil všetkých do „jedného tela“ a zosúladil všetko, čo je na nebi aj čo je na zemi (Ef 1,10; Kol 1,20). Jeho posledná vôľa je (Jn 17), aby boli „všetci jedno“; predovšetkým nositelia Jeho mena a života a potom, skrze nich, celý svet. Ale dnes, po 19. storočiach [...], je kresťanstvo vydané pohanom na posmech, pretože stovky kresťanských „cirkví“ sa navzájom hádajú v mene toho „jedného Pána“ (Ef 4,5), v ktorého mene boli oni všetci posvätení skrze „jeden krst“. Nie je toto všetko *tragédia* a *vina* zároveň? Vina všetkých tých, ktorí tie nešťastné rozkoly vyvolali, pričom vina nebola zväčša iba na jednej strane; vina všetkých tých, ktorí majú založené ruky, akoby stáli pred nejakým neodvratiteľným faktom; vina všetkých, ktorí, ovládani osobnými záujmami nerobia to, čo je potrebné a Bohom chcené na dosiahnutie zjednotenia.⁴⁸

Pius XII., ktorý počul o autorovi listu ešte počas svojho pôsobenia ako apoštolského nuncia v Nemecku, bol informovaný o tom, že mu píše je-

⁴⁸ METZGER, *Christuszeuge in einer zerrissenen Welt*, s. 83–84.

den z prvých katolíckych ekumenistov.⁴⁹ Veď cirkevným autoritám nien v Nemecku, ale aj v Ríme bolo známe, že silný ekumenický „zápal“ priviedol Metzgera v roku 1927 do Lausanne na katolíkom zakázanú⁵⁰ prvú svetovú konferenciu interkonfesionálneho hnutia „Faith and Order“. Zároveň poznali jeho nesúhlasný postoj ku kritike ekumenického hnutia, formulovanej pápežom Píom XI. v encyklike *Mortalium animos* (1928), ako aj rozhodnutie založiť koncom roka 1938 a začiatkom roka 1939 interkonfesionálne bratstvo „Una Sancta“,⁵¹ ktoré začalo rásť a bolo aktívne v mnohých mestách a mestechách tretej ríše. K tomu treba pripomenúť fakt, že Metzger rozvíjal svoju ekumenickú aktivitu najmä po návrate z väzenia v decembri 1939, a to až do dňa svojho zaistenia Gestapom v roku 1943. V tomto období napísal mnoho článkov, esejí, brožúr a dokonca „pastoračných letákov“⁵² na tému potreby zjednotenia kresťanov, cestoval po celom Nemecku a hovoril o ekumenizme

⁴⁹ Jeho ekumenické myslenie a aktivity boli a stále sú v centre pozornosti mnohých historikov a teológov, ktorí sa nimi zaoberali v početných článkoch a monografiách. Okrem autorov (Möhring, Swidler, Posset, Putz, Heß, Sopko, Žák) a ich štúdií citovaných v poznámkach č. 1, 4 a 36 porov. aj Martha REIMANN, „Max Josef Metzger,“ *Una Sancta. Zeitschrift für ökumenische Bewegung* 39, č. 1 (1984): 4–12; Lubomír ŽÁK, „Max Josef Metzger: breve profilo di un pioniere sconosciuto dell'ecumenismo cattolico,“ *Parola e Tempo. Annale dell'ISSR „Alberto Marvelli“ di Rimini* č. 7 (2008): 75–99; Jörg ERNESTI, *Ökumene im Dritten Reich*, Paderborn: Bonifatius, 2007, s. 182–308; Jörg ERNESTI, „Die interkonfessionellen Beziehungen vor 1945 als Kontext der Aktivitäten Max Josef Metzgers,“ *Una Sancta. Zeitschrift für ökumenische Bewegung* 71, č. 2 (2016): 157–166; Saretta MAROTTA, „Ökumene von unten. Augustin Bea di fronte alle attività del movimento tedesco Una Sancta,“ *Cristianesimo nella storia* č. 37 (2016): 541–611.

⁵⁰ Metzger bol dišpenzovaný od zákazu Svätého oficia a spolu s kňazom a priateľom Hermannom Hoffmannom bol prítomný ako hosť – teda bez práva na slovo a bez účasti na hlasovaniach – na lausanskej konferencii, kde spoznal osobne pionierov ekumenizmu (N. Söderbloma, Ch. H. Brenta, A. Nygrena, S. N. Bulgakova a ďalších). Jeho skúsenosť z tohto stretnutia a víziu budúcnosti katolíckeho ekumenizmu opísal v článkoch: Max J. METZGER, „Die Kircheneinigungskonferenz,“ *Schönere Zukunft* č. 52 (1927): 1120–1123; Max J. METZGER, „Die Tagung der Kirchenunion von Lausanne,“ *Allgemeine Rundschau* č. 25 (1927): 598–638; Max J. METZGER, „Kircheneinigungstagung von Lausanne,“ *Katholischer Missionsruf* č. 9 (1927): 146–149.

⁵¹ Porov. MÖHRING, *Täter des Wortes*, s. 110–115; HESS, „Ohne Christus, ohne tiefstes Christentum ist Krieg“, s. 297–322.

⁵² Pozri napr. malé 5-stránkové skladacie letáky *Muß die Glaubensspaltung sein? a Um die Einheit der Kirche*, vydané (Kyrios-Verlag: Meitingen) s cirkevným schválením v roku 1939, ale aj krátku pastoračno-ekumenickú esej (v malom formáte; 16 strán) *Was trennt uns Christen? Offener Brief an einen evangelischen Mitbrüder* (Kyrios-Verlag: Meitingen, rok vydania neuvedený, pravdepodobne 1939).

v kázňach a na verejných (neskôr tajných, t. j. utajených pred nacistickou cenzúrou) prednáškach, a dokonca zorganizoval niekoľkodňové teologické ekumenické stretnutia,⁵³ napriek Gestapom prísne kontrolovanému zákazu verejného zhromažďovania.

Pravdou však je, že Metzgerov ekumenizmus išiel ruka v ruku s hľadáním riešenia dramatickej európskej situácie. Jeho myslenie pritom vychádzalo z predpokladu, že európska spoločnosť sa dokáže oslobodiť od svojich medzinárodných a medzištátnych konfliktov a nepriateľstiev iba vtedy, keď si každý národ a štát osvojí logiku empatického postoja voči ostatným národom a štátom, ich diverzite a mnohorakým špecifikám, nemajúc strach zo sebakritiky a z kritiky druhých v prípade uzavretia sa do vlastného politického, kultúrneho a iného možného egoizmu. Druhým predpokladom bolo presvedčenie, že tento vysoko morálny postoj potrebuje reálny dejinný vzor. A tým malo byť kresťanstvo ako spoločenstvo schopné vysporiadať sa v duchu pokoja, lásky a vzájomného odpustenia so svojimi vnútornými stáročnými konfliktmi a nepriateľstvami. Metzger však vedel, že kresťanstvo dokáže spraviť tento odvážny historický krok iba vtedy, keď na strane každej konfesie budú pastieri a veriaci, ktorí budú ekumenicky otvorení, t. j. zaodetí do pravej konkrétnej evanjeliovej empatie voči druhým konfesiám.

Toto úzke prepojenie medzi ideou prekonania konfliktného spolunažívania európskych národov a ideou zjednotenia kresťanov je pravdepodobne príčinou, prečo Metzger v snahe o ich čo najrýchlejšie zrealizovanie necítil potrebu kráčať po ceste striktne doktrínálneho ekumenizmu. Bez toho, že by chcel podceňovať alebo eliminovať dôležitosť interkonfesionálnej konfrontácie o pravdách kresťanskej doktríny, Metzger uprednostňoval iný prístup, vychádzajúci z myšlienky hlbokkej konvergencie medzi realitou vzájomného medzikresťanského dialógu a realitou konštruktívneho medziľudského dialógu a spolunažívania. Čo mal tým konkrétne na mysli možno vyčítať z jeho článkov, ale aj z listu Piovi XII. V ňom totiž pozval katolíkov, a najmä hierarchiu, k takému prístupu k nekatolíkom, ktorý by bol v porovnaní s minulosťou charakterizovaný „*mnohonásobne väčšou mierou pokory a lásky*“;⁵⁴ pretože pokora je „predpokladom pre to, aby mohli byť prekonané *nedôvera a predsudky*,

⁵³ POROV. MÖHRING, *Täter des Wortes*, s. 128–132.

⁵⁴ METZGER, *Christuszeuge in einer zerrissenen Welt*, s. 85.

ktoré sú prekážkou všetkým našim úsiliam znovuzjednotiť rozdelené cirkvi”.⁵⁵ V snahe prehĺbiť túto tému metódy dialógu Metzger dodal:

Na základe mojej konkrétnej znalosti mentality mimokatolíckych kruhov môžem s istotou povedať, že priblíženie iných [kresťanských] komunít k Rímskokatolíckej cirkvi robia ťažkým, resp. nemožným, nie tak *vieroučné rozdiely*, ako predovšetkým *psychologické problémy a náboženské pochybnosti*. [...] Kto sleduje vnútro-cirkevný vývoj od nás odlúčených cirkevných spoločenstiev, ten bude súhlasiť aj s nasledujúcim tvrdením: *Dogmatické rozdiely*, zaiste závažné a dôležité, dnes už nehrajú najrozhodujúcejšiu úlohu pri prekážke znovuzjednotenia. Protichodné psychologické *postoje* sú totiž oveľa silnejším faktorom. Postoje, ktoré pritom nemožno zjednodušovať, majú jeden za „pravdu“ a druhý za „blud“. Často totiž ide o *vzájomne komunikujúce protiklady*, ktoré všetky majú právo existovať v rámci univerzálnosti tej, ktorá je *Una catholica*. Citujem aspoň pár z týchto protikladov, vyjadrených otázkami: Boh alebo človek? Kristus alebo Cirkev? Písmo alebo Tradícia? Milosť alebo askéza? Zákon alebo sloboda? Právo alebo láska? Forma alebo duch? Evanjelium alebo zákonník? Starosť o morálku alebo o svedomie? Ludová zbožnosť alebo vyššie intelektuálne poznanie? Národná alebo celosvetová Cirkev? Skutočné rozdiely sa preto týkajú oveľa viacej *teologických doktrínálnych názorov* a otázok *cirkevnej disciplíny*, než otázok *zjavennej viery*, voči ktorej by Cirkev, „stĺp a opora pravdy“ (1 Tim 3,15), nebola schopná robiť ústupky.⁵⁶

4. AKTUÁLNOSŤ METZGEROVHO ODKAZU

Proeurópsky manifest „Nordland“ bol koncipovaný v duchu takto ideovo nasmerovaných úvah o kresťanstve a jeho obnove, s úmyslom predstaviť nový, t. j. dialogický politicko-sociologický model spolunažívania nemeckého a ostatného európskeho obyvateľstva. Chcem len podotknúť, že na tieto úvahy, tu len v krátkosti prezentované, sa musí nazerať v ich úzkom prepojení na niektoré iné Metzgerom rozpracované myšlienky a rozvinuté aktivity, ako napríklad myšlienka dôležitosti vykorenenia závislosti od alkoholu a iných omamných látok, ktoré spôsobovali mentálny, psychologický a duchovný úpadok nemeckého a vôbec európskeho obyvateľstva.⁵⁷ Ale najmä myšlienka potreby proeurópskej výchovy mladých ľudí, a to aj tých najmenších, pričom Metzger bol presvedčený o nutnosti pedagogického vplyvu na mládež najmä cez ka-

⁵⁵ Tamže.

⁵⁶ Tamže, s. 85–87.

⁵⁷ Porov. MÖHRING, *Täter des Wortes*, s. 17–22; HESS, „Ohne Christus, ohne tiefstes Christentum ist Krieg“, s. 113–117.

tolické a kresťanské noviny, časopisy a knihy.⁵⁸ Hodnoty ako vzájomná tolerancia, úcta a spolupráca medzi národmi mali byť odovzdávané mladým ľuďom pri každej príležitosti, ale najmä vtedy, keď sa začali aktívovať v spoločnosti politickej skupiny s agresívnou nacionalistickou mentalitou.

Ďalšou Metzgerovou myšlienkou bola potreba jednotného komunikačného nadnárodného jazyka, ktorý by uľahčil dorozumenie a spoluprácu medzi európskymi národmi. Niečo na obraz latinského jazyka, ktorý bol „katolíckym“, t. j. všeobecne používaným pri liturgických úkonoch Rímskokatolíckej cirkvi, vykonávaných v akejkoľvek krajine sveta. Pre Metzgera mal úlohu katolíckosti spĺňať umelý jazyk *esperanto*, ktorého základy položil v roku 1887 poľský lekár L. L. Zamenhof, pričom nástojil, aby sa stal dorozumievacím jazykom *Katolíckej internacionály*,⁵⁹ ale zároveň aj čo najväčšieho počtu občanov Európy. On sám ho ovládal a používal veľmi dobre, snažiac sa odovzdať tieto svoje jazykové znalosti mladým ľuďom metódou akéhosi „jazykového okienka“, a to na stránkach ním redigovaných katolíckych novín a časopisov. „Či azda nie je implementácia medzinárodného komunikačného jazyka,“ pýtal sa Metzger, „katolíckou záležitosťou, teda istým spôsobom opätovného zakúsenia celosvetového sviatku Turíc, keď jedna reč dokázala zjednotiť národy majúce rôzne jazyky?“⁶⁰

Ako už bolo uvedené, Metzger videl úzke prepojenie medzi projektom budúcej zjednotenej Európy a myšlienkou radikálnej obnovy európskeho kresťanstva, teda aj Rímskokatolíckej cirkvi. Niet sa teda čo diviť, že rozpracovanie tejto myšlienky uňho súviselo s túžbou prispieť k obnove ekleziológie a s ňou k reforme života Cirkvi. Obnovená ekleziológia mala byť otvorená ekumenicky a schopná konštruktívnej (zbavenej apriórnych apologetických predsudkov a kritik) konfrontácie s nekatolíckymi ekleziológiami a predovšetkým mala byť teologicky dôsledne premyslená v duchu Kristovho prikázania „vzájomnej lásky“. Realizácii tohto projektu zabránila gilotína, ale Metzger dokázal aj vo väzení – dokonca aj v období od odsúdenia na smrť do výkonu popravy

⁵⁸ Porov. ŽÁK, „*Scomodo profeta di un mondo migliore*“, s. 19–23.

⁵⁹ Porov. MAX J. METZGER, *Die katholische Internationale*, Graz: Paulusverlag, 1920; MAX J. METZGER, „Brauchen wir eine katholische Sprache?“, *Die neue Zeit* 10, č. 3 (1920): 68–70. Súhrnné k tejto téme pozri HESS, „*Ohne Christus, ohne tiefstes Christentum ist Krieg*“, s. 137–138.

⁶⁰ METZGER, *Die katholische Internationale*, s. 6.

vy, keď mal cez deň i v noci spútané ruky – načrtnúť cestu, ktorou sa obnova eklezioológie a reforma Cirkvi mali uberať. Podarilo sa mu totiž napísať a tajne odoslať z väzenskej cely jednu obsažnú rozpravu s názvom *Theologische Abhandlung über das Königtum Christi* [Teologický traktát o Kristovom kráľovstve],⁶¹ a dve krátke ekleziologické zamyslenia: *Die Frage der SICHTBARKEIT oder UNSICHTBARKEIT der Kirche* [Otázka VIDITELNOSTI a NEVIDITELNOSTI Cirkvi]⁶² a *Philadelphia*.⁶³ Pri ich čítaní je dnešnému čitateľovi hneď zrejmé, že odsúdený nemecký kňaz a teológ v nich bohato anticipoval myšlienky konštitúcie *Lumen gentium* Druhého vatikánskeho koncilu a encykliky *Ecclesiam suam* pápeža Pavla VI., zverejnenej počas koncilu.

Toto všetko súvisí s Metzgerovou víziou zjednotenej Európy. Že ide o pohľad determinovaný konkrétnou dejinnou epochou, v ktorej Metzger žil, pracoval a nakoniec zomrel pod gilotínou, je fakt vysvetľujúci, prečo sú niektoré v ňom prítomné konkrétne aspekty dnes už neaktuálne alebo aktuálne len čiastočne. Napriek tomu je však stále možné hovoriť o nemalej aktuálnosti zásadných postojov a zorných uhlov, ktoré charakterizujú jeho pohľad na vzťah medzi kresťanstvom – teda aj Cirkvami a cirkevnými spoločenstvami – a Európou. Je napríklad aktuálne, že Metzger nebol ustarostený o to, či v konštitučnom texte budúcej zjednotenej Európy bude alebo nebude zakomponovaná spomienka na „kresťanské korene“ európskej civilizácie a kultúry. Preňho bola strategickou iná otázka: či v Európe budú žiť kresťanské cirkevné spoločenstvá zakorenené do srdca Kristovho evanjelia. V jeho pohľade realizácia projektu mierovej a zjednotenej Európy stála či padala s odpoveďou európskeho kresťanstva práve na túto otázku.

Okrem toho chcem spomenúť ešte jeden z aktuálnych aspektov jeho proeurópskej vízie. Týka sa spolunažívania Nemecka a jeho obyvateľov v spoločnom „európskom dome“. Metzger si bol dobre vedomý pozitívnej hodnoty nemeckého národa, jeho pracovitosti, kultúry, vzdelania

⁶¹ Traktát bol prvýkrát publikovaný in MÖHRING, *Täter des Wortes*, s. 231–302. Jeho druhá edícia je súčasťou zborníka *Maran atha. Zum 25. Todestag von Dr. Max Josef Metzger*, Meitingen-Freising: Kyrios-Verlag, 1969, s. 33–115.

⁶² Nemecký text, chránený v meitingenskom archíve, doteraz nebol publikovaný. Pre jeho taliansky preklad odkazujem na METZGER, *La mia vita per la pace*, s. 203–207.

⁶³ Originálny text zamyslenia nebol publikovaný, existuje iba jeho taliansky preklad; porov. Max J. METZGER, „*Philadelphia*,“ in Lubomír ŽÁK – Nico DE MICO, „*Philadelphia* (M. J. Metzger): una riflessione sulla Chiesa scritta con le mani legate,“ *Lateranum* 75, č. 2 (2009): 403–409.

a duchovného a intelektuálneho dedičstva. Ale poznal aj „démonov“ nemeckej „národnej duše“, práve tých, ktorí v tom čase zotročovali, trápili a zabíjali mužov a ženy iných európskych národov. Zároveň bol presvedčený, že bez skutočného pokresťančenia týchto temných síl „nemeckej duše“ a národnej povahy nebude možné myslieť ani na pokojnú prítomnosť, ani na budúce mierové spolunažívanie európskych národov. O aké pokresťančenie ide? Metzger to jasne vysvetlil v niektorých básňach napísaných vo väzení,⁶⁴ ale najmä v jeho interpretačnom (t. j. doplnenom o vlastné teologicko-interpretácie podčiarknutia a dodatky) preklade listu sv. Pavla Rimanom do nemčiny, ktorý nazval: *Paulus an die Römer – und die Deutschen* [Pavol Rimanom – a Nemcom].⁶⁵

Text tohto diela je Metzgerovým teologickým testamentom, ktorý má nadčasovú hodnotu a je aktuálny nielen pre nemeckých kresťanov, ale aj pre kresťanov všetkých denominácií celej Európy. Úcta pápeža Jána Pavla II.⁶⁶ k jeho osobe a proces blahorečenia⁶⁷ uzavretý v roku 2014 sú iba potvrdením, že jeho odkaz je hodný našej pozornosti a nášho študijného záujmu.

**Christianity and a United Europe:
The Theological, Political and Ecumenical Visions
of Max J. Metzger (1887–1944)**

Keywords: Max Josef Metzger; Unity of the Peoples of Europe; Beginnings of Catholic Pacifism; Beginnings of Catholic Ecumenism; Crisis and Renewal of Christianity

Abstract: The article deals with the thought and work of the German theologian and priest Max J. Metzger, in particular his idea of an interrelation between the unity of Europe and the unity of European Christianity. By analysing Metzger's courage to write a "manifesto" for European unity in which he admitted Hitler's defeat on the battlefields of World War II and the integration of Germany among the European states, the article highlights his profound reflections on the contribution that Christians and churches should have offered for

⁶⁴ Porov. METZGER, *Christuszeugen in einer zerrissenen Welt*, s. 171, 181–183, 187, 189.

⁶⁵ Originálny text, chránený v meitingenskom archíve, nebol publikovaný. Pre jeho prezentáciu pozri Ľubomír ŽÁK, „San Paolo e la sua Lettera ai Romani negli scritti carcerari di Max Josef Metzger,“ *Lateranum* 75, č. 3 (2009): 769–778.

⁶⁶ Porov. *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, X/2, Città del Vaticano: LEV, 1987, s. 1569–1570.

⁶⁷ Porov. Karl LEHMANN, „Häftling im ‚Hausgefängnis‘ der Gestapo-Zentrale. Der katholische Theologe und Pazifist Dr. Max Josef Metzger,“ *Una Sancta. Zeitschrift für ökumenische Bewegung* 71, č. 2 (2016): 156.

the reconciliation and unification of the European continent, namely, their conversion as a return to their roots, in order to witness together the "heart" of the Gospel of Jesus Christ: God's universal love for all humanity and the peoples of the Earth.

prof. ThDr. Lubomír Žák
Pontificia Università Lateranense
00120 Città del Vaticano
zak@pul.va

CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
lubomir.zak@upol.cz